

Úmluva o právech dětí

Teologická etika 2
Jabok

Mgr. Zdenko Š Širka, ThD

Hlavní struktura:

- ▶ 1. Historický vývoj práv dítěte
- ▶ 2. Práva dítěte jako součást společných lidsko-právních dokumentů
- ▶ 3. Specifická lidská práva zvláště zranitelné skupiny
- ▶ 4. Úmluva o právech dítěte

Úvodem

- ▶ Práva vs. povinnosti
- ▶ Proč děti?
- ▶ Proč až teď?

1. Historický vývoj práv dítěte

- ▶ Do 20.století: dětství – etapa před dospělostí
- ▶ Dnes: dětství – téměř posvátná část života
dítě – jednotlivec s vlastní důstojností a právy
- ▶ První mezinárodní smlouvy v oblasti práv dítěte:
 - potlačení obchodu s děvčaty (1910)
 - potlačení obchodu s ženami a dětmi (1921)
- ▶ První ucelený dokument: Deklarace práv dítěte (1924),
cíl – ochrana dětí a *dát dětem to nejlepší*, aby mohli být
zabezpečeny základné potřeby dítěte.

1. Historický vývoj práv dítěte

- ▶ Po II sv. válce: vážnější pozornost
důvody: ochrana práv pro udržení míru,
změny podmínek v zemích rozvojových a kapitalistických
- ▶ Přelomová událost: vznik Dětského fondu **UNICEF** (1946)
- ▶ **Všeobecná deklarace lidských práv OSN** (1948):
děti v kontextu rodiny
„mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc“ (č.25)
Sociální ochrana všech dětí (č. 26)
Právo na vzdělání, bezplatné a povinné (č. 16)
Rodina je přirozenou základní součástí společnosti / nárok na ochranu (č. 12)

1. Historický vývoj práv dítěte

▶ **Deklarace o právech dítěte (1959):**

rozšířila tu z 1923:

- Nezralost dítěte vyžaduje zvláštní péče a ochranu
- Rovnost bez jakéhokoliv rozdílu (jméno, občanství, rasa)
- vyzdvihla potřebu porozumění a lásky pro rozvoj dítěte

▶ **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966):**

- pokračoval v trendu
 - právně závazný
 - dítě je registrováno po narození / dostane jméno
 - zákaz trestu smrti mladší 18
 - oddělení mladistvých od dospělých při výkonu trestu
-

1. Historický vývoj práv dítěte

► Úmluva o právech dítěte (1989):

-mezník

-předloha vypracovaná Polskem už 1979

-cíl: překlenout rozdíly mezi různými zeměmi / přitom zachovat jejich odlišnosti

-Předtím: Práva dětí odvozovaná z *nikdo a každý*

-Teď: dítě je nositel práv v celém její spektru

-Děti už nejsou jenom objekty ale subjekty

2. Práva dítěte jako součást společných lidsko-právních dokumentů

- ▶ Všichni lidé mají podle lidskoprávních dokumentů *stejnou lidskou důstojnost*
 - ▶ **Listina (Charta) základních práv Evropské unie(2000)**
Kapitola III *Rovnost* čl. 24 o *právech dítěte*:
 - ▶ (1) „nárok na takovou **ochranu a péči**, která je nutná pro jejich dobro. Mohou svobodně vyjádřit svůj **názor**. Na jejich názor se bude brát zřetel v záležitostech, které se jich týkají, a to způsobem, který odpovídá jejich věku a stupni zralosti;
 - ▶ (2) **dobro dítěte** musí být **přednostní úvahou** u všech opatření veřejných či soukromých zařízení, jež se dětí týkají;
 - ▶ (3) každé dítě má nárok na **pravidelné osobní vztahy** a přímé kontakty s **oběma rodiči**, kromě případů, kdy to odporuje jejich dobru.“
-

2. Práva dítěte jako součást společných lidsko-právních dokumentů

- ▶ Kapitola IV *Solidarita*, čl. 32 zákaz dětské práce a ochrana mladistvých na pracovišti;
 - ▶ **Revidovaná Evropská sociální charta (1991):**
 - kromě univerzálních práv, i zvláště chráněným osobám
 - jedno z nejdůležitějších práv právo *děti* a mladých osob na ochranu:
 - v čl. 7 „*Děti* a mladiství mají právo na zvláštní ochranu proti tělesným a *mravním nebezpečím*, kterým jsou vystaveni“ a
 - „matky a *děti* mají, nezávisle na existenci manželství a na rodinněprávních vztazích, právo na přiměřenou sociální a hospodářskou ochranu.“
-

2. Práva dítěte jako součást společných lidsko-právních dokumentů

- ▶ čl. 7 Revidované charty:
- ▶ odst. 1: „minimální věk pro připuštění k zaměstnání stanovit na 15 let, s výhradou výjimek pro děti, které jsou zaměstnány určitými lehčími pracemi, které neohrožují ani jejich zdraví, ani jejich *morálnost /mravnost/*, ani jejich výchovu;“
- ▶ odst. 8: „zakázat práci v noci pro osoby mladší 18 let, s výjimkou určitých prací, stanovených ve vnitrostátním právu“;
- ▶ odst. 10: „zajistit zvláštní ochranu proti *tělesným a mravním nebezpečím*, jimž jsou děti a mladiství vystaveni, zejména proti nebezpečím, jež nepřímo nebo přímo vyplývají z jejich práce.“

2. Práva dítěte jako součást společných lidsko-právních dokumentů

▶ **Listina základních práva svobod ČR (1991)**

(Ústavný zákon a součást ústavního pořádku)

čl. 32 *Hospodářská, sociální a kulturní práva*

- rodičovství a rodina jsou od ochranou zákona
- děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva
- péče o děti a jejich výchova je právem rodičů / odloučení jenom rozhodnutím soudu na základě zákona
- rodiče, kteří pečují o děti mají práva na pomoc státu

Čl. 29

- ženy, mladiství, osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci
 - Mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvláštní ochranu v pracovních vztazích
-

3. Specifická lidská práva zvláště zranitelné skupiny

- ▶ Ve vývoji mezinárodní ochrany lidských práv se vytvořil druh posílené ochrany pro zvláště zranitelné skupiny.
- ▶ Ačkoli byli ženy, *děti*, migranti a uprchlíci jako lidé vlastně vždy už zahrnuti do stávajících ochranných mechanismů, byly pro ně znovu vyvinuty dodatečné mechanismy ochrany kvůli dosavadním reálným poškozením.
- ▶ Pomocí těchto mechanismů se lidská práva nerozkládají do zvláštních práv, nýbrž jsou vybavena z perspektivy oběti podle mimořádné zranitelnosti mimořádnou ochranou.
- ▶ *Lidská práva pro zvláště ohrožené skupiny nejsou žádná zvláštní práva, tedy i práva dětí jsou nezadatelná lidská práva, jež zároveň patří k právům, která jsou nejvíce a nejčastěji porušována.*

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ *Convention on the Rights of the Child (1989)*
- ▶ Nejšířeji ratifikovaná smlouva o lidských právech v dějinách
- ▶ Valné shromáždění OSN 1989, podepsaná 1990
- ▶ Ratifikovalo ji všech 191 zemí (výjimka: USA, Somalsko)
- ▶ Prvý právně závazný mezinárodní nástroj o lidských právech / celý katalog
- ▶ Syntéze: občanská/politická práva + hospodářská/sociální/k.
- ▶ Úmluva stanovuje minimální právní a morální ochranu
- ▶ Úmluva vs. Stát: platí vyšší standard
- ▶ Státy musí splnit závazky stanovené Úmluvou
- ▶ Tlak na dodržování Úmluvy – finanční příspěvek

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ *Úmluva* obsahuje preambuli s 13 paragrafy a 54 článků. Články lze rozdělit na tři hlavní části:
- ▶ 1) čl. 1 – 41: hlavní články, které definují práva dítěte a závazky státních smluvních stran;
- ▶ 2) čl. 42 – 45: procedury pro monitorování implementace Úmluvy;
- ▶ 3) čl. 46 – 54: formální ustanovení, jež regulují nabytí účinnosti Úmluvy.

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ Členění:
 - ▶ 1. Obecní principy
 - ▶ 2. Ustanovení hmotná
 - ▶ 2.1 Občanská práva a svobody
 - ▶ 2.2 Rodinné prostředí a vedení dítěte
 - ▶ 2.3 Základní zdravotní a sociální péče o dítě
 - ▶ 2.4 Výchova a vzdělání, volný čas a rekreace
 - ▶ 2.5 Zvláštní ochranná opatření
 - ▶ A) v situacích ozbrojených konfliktů
 - ▶ B) v situacích kdy se děti dostávají do rozporu se zákonem
 - ▶ C) v situacích vykořisťování
 - ▶ D) v situacích kdy přísluší dítě menšině
 - ▶ 3. Monitoring
 - ▶ 4. Výzva
-

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ **Význam/novinky Úmluvy:**
 - ▶ A) Změna z perspektivy soucitu k perspektivě práv. Už nejde o zohlednění potřebnosti, závislém na dobré vůli, nýbrž o požadování a respektování práv.
 - ▶ B) je jediná, jež podle postulátu nedělitelnosti integruje občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní práva
 - ▶ C) zde jsou děti poprvé výslovně uznány jako svébytní nositelé všeobecných lidských práv, právní subjekty a
 - ▶ D) že seznam těchto práv nemá jen status prohlášení – tedy doporučení – nýbrž *úmluvy* (závazné pro státy, které ji podepsaly); je právně závazná
-

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ Úmluva obsahuje 4 základní principy:
- ▶ **1. zákaz diskriminace** (čl.2): všechny děti se mohou těšit právům / nebudu odepřena / děti jsou si rovny bez ohledu na rasu, barvu pleti, jazyk, pohlaví, náboženství... / rovnost příležitostí pro děti cizinců a uprchlíků, pro děti s postižením
- ▶ **2. nejlepší zájem dítěte** (čl.3): bude se k němu přihlížet / týká se to všech stran

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ **3. právo na život, přežití a rozvoj dítěte (čl.6):** v maximální možné míře / rozvoj fyzický, duševní, citový, sociální, kulturní
- ▶ **4. názor dítěte (čl. 12):** měli by ho svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se ho dotýkají / s patřičnou pozorností / dítě musí být slyšeno a jeho názor brán vážně

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ Zaměření práv v Úmluvě (čtyři právní oblasti dle UNICEF i EU):
 - ▶ **1. dítě má práva na přežití**, tzn. na naplnění svých existenciálních základních potřeb jako je výživa, bydlení a přístup k lékařské péči; *zajišťují přežití*
 - ▶ **2. práva na rozvoj – garantují přiměřený vývoj**; aby se mohlo optimálně vyvíjet, má být tedy respektováno jako jedinec s možností tohoto rozvoje, který potřebuje najít a potvrdit svou identitu - k tomu potřebuje právo na vzdělání, na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání, na volný čas, potřebuje úctu před stáváním se sebou, emočně kladné prostředí, porozumění a lásku, respekt vůči jeho individualitě, která stále více sama utváří svůj život;
-
-

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ **3. práva na ochranu – chrání ho;** zejména před špatným zacházením, zanedbáváním, před svévolným oddělením od rodiny, vykořisťováním, včetně toho sexuálního, má tedy právo být ochráněno před každou formou zneužívání;
- ▶ **4. práva na spoluurčování (participaci)** - zahrnují právo respektovaného jedince ve společnosti na svobodné vyjádření názoru a spoluurčování záležitostí, které se týkají jeho života

4. Úmluva o právech dětí.

▶ 3xP:

- ▶ **Provision** (zajišťování přežití a rozvoje dítěte): práva, která poskytují přístup k určitým dobrům a službám (např. na vzdělání, zdravotní péči);
 - ▶ **Protection** (ochrana dítěte): právo na rodičovskou a společenskou péči a právo být chráněn před určitými činy, různým ohrožením a nepříznivými situacemi (např. špatné zacházení, vykořisťování, zneužívání, tedy včetně všech forem sexuálního vykořisťování a zneužívání, obchodu s dětmi);
 - ▶ **Participation** (účast dítěte na životě společnosti): právo jednat za určitých okolností (dělat věci samostatně dle své kompetence), vyjadřovat se k záležitostem, které se jej týkají, a právo na účast na veřejném životě. Také právo být řádně zastoupeno.
-

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ rozdělení podle 3 hlavních cílů
- ▶ a) *právo na sebeurčení*: určitý počet všeobecných lidských práv je tedy nyní uznán pro děti
- ▶ b) *právo na ochranu*: Úmluva obsahuje ustanovení, jež jsou adresována specifickým potřebám dětí a speciálně jejich zranitelnosti, mezi jiným právo na ochranu před škodlivými formami dětské práce (čl. 32) a před všemi formami vykořisťování, včetně sexuálního (čl. 34, 35, 36).
- ▶ c) *specifická práva*: jsou to práva, jež platí specificky nebo dokonce exkluzivně pro děti: (čl. 9, 10, 11, 21 a nejlepším příkladem je pak čl. 31)

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ Specifická práva:
- ▶ zvláštní ochrana má tak být poskytována uprchlickému dítěti nebo dítěti, které o status uprchlíka usiluje,
- ▶ zvláštní péče, výchova a profesní příprava se má zajistit postiženým dětem,
- ▶ právo užívat vlastní kulturu i jazyk a vyznávat vlastní náboženství nesmí být upíráno dětem menšin a domorodých obyvatel
- ▶ a právo na speciální péči mají děti postižené ozbrojenými konflikty.
- ▶ Zajišťuje se tedy speciální ochranu práv dětí a pozornost pro děti, které žijí ve zvláště těžkých podmínkách, přitom nezapomíná na podporu a ochranu práv běžného dítěte, jež žije v běžných podmínkách.

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ Preambule:
- ▶ „... státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, majíce na mysli, že lid Spojených národů v Chartě znovu potvrdil svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a že vyjádřil své odhodlání podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň při větší svobodě,....“

4. Úmluva o právech dětí.

- ▶ „...že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávající že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, majíce na zřeteli, že dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity“
-

4. Úmluva o právech dětí.

▶ **Čl. I**

- ▶ Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

4. Úmluva o právech dětí.

▶ Čl.2

- ▶ 1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.
 - ▶ 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.
-

4. Úmluva o právech dětí.

▶ Čl.3

- ▶ 1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, at' už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.
- ▶ 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž. berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.
- ▶ 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

4. Úmluva o právech dětí.

▶ **Čl.6**

- ▶ 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.
- ▶ 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

4. Úmluva o právech dětí.

▶ Čl. 12

- ▶ 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.
- ▶ 2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

4. Úmluva o právech dětí

- ▶ **Trest** (čl. 40):
 - ▶ I. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovu začlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.
 - ▶ 4. Je nezbytné vytvořit různé záruky, jako je pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru; konzultativní služby; zavedení zkušební lhůty; náhradní péče; programy vzdělávání a přípravy zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.
-
-

4. Úmluva o právech dětí

- ▶ **Trest** (čl. 37):
 - ▶ a) žádné dítě nebylo podrobenu mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu;
 - ▶ b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu;
 - ▶ c) s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, leda že by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou;
-

4. Úmluva o právech dětí

▶ **Opční protokoly:**

- ▶ S tím, jak se vyvíjí společnost a situace dětí, objevují se nové hrozby, které mohou zasáhnout do života dětské populace. Proto vznikají takzvané opční protokoly – dokumenty, které upravují práva dětí v nových situacích. Protokoly jsou dobrovolné.
- ▶ V roce 2000 přijalo Valné shromáždění OSN dva opční protokoly, které chrání děti před tím, aby byly využívány v ozbrojených konfliktech, aby se staly předmětem obchodování, dětské prostituce či pornografie. 2014 vznikl třetí opční protokol, který umožňuje dětem z celého světa nahlásit porušování práv přímo Výboru pro práva dítěte. Česká republika ratifikovala zatím první dva protokoly.

4. Úmluva o právech dětí

- ▶ **Úmluva o právech dítěte v ČR**
- ▶ Česká republika implementovala Úmluvu o právech dítěte do svého právního řádu v roce 1991 na základě zákona č.3/1993 Sb. Hlavní úlohou UNICEF ČR v oblasti dětských práv je seznamovat veřejnost se situací dětí, prosazovat dětská práva na legislativní úrovni a upozorňovat kompetentní orgány na situace, které dodržování dětských práv ohrožují.
- ▶ Česká republika, stejně jako ostatní státy, ratifikací Úmluvy o právech dítěte přijala povinnost zařadit ji do svých legislativních norem a dbát na dodržování těchto zásad. Zároveň se zavázala, že každých pět let podá podrobnou zprávu Výboru OSN pro práva dětí o stavu dětské populace a úrovně naplňování dětských práv v České republice.

-
- ▶ Případné otázky, konzultace, dodatečné informace na sirka@jabok.cz

